DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)
29. februar 1996 *

I sag C-307/94,

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Enrico Traversa og Enrico Vesco, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagner-Centret, Kirchberg,

sagsøger,

mod

Den Italienske Republik ved professor Umberto Leanza, chef for Udenrigsministeriets Servizio del contenzioso diplomatico, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato Pier Giorgio Ferri, og med valgt adresse i Luxembourg på Den Italienske Ambassade, 5, rue Marie-Adélaïde,

sagsøgt,

hvori der er nedlagt påstand om, at det fastslås, at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser efter Rådets direktiv 85/432/EØF af 16. september 1985 om samordning af love og administrative bestemmelser om visse former for virksomhed på det farmaceutiske område (EFT L 253, s. 34), navnlig direktivets artikel 1, 2 og 5, da den har udsat den endelige gennemførelsesfrist, der ifølge direktivets artikel 5 var den 1. oktober 1987, til den 1. november 1990, og da den indtil dette tidspunkt har opretholdt studieordninger i farmaci, som var uforenelige med direktivet,

har

* Processprog: italiensk.

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, D.A.O. Edward, og dommerne J.C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann, L. Sevón (refererende dommer) og M. Wathelet,

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer
justitssekretær: ekspeditionssekretær D. Louterman-Hubeau,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at parterne har afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 14. december 1995, hvorunder Kommissionen var repræsenteret af Enrico Vesco og Den Italienske Republik af Pier Giorgio Ferri,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i samme retsmøde,

afsagt følgende

Dom

1 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 21. november 1994 har Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber i medfør af EF-traktatens artikel 169 anlagt sag med påstand om, at det fastslås, at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser efter Rådets direktiv 85/432/EØF af 16. september 1985 om samordning af love og administrative bestemmelser om visse former for virksomhed på det farmaceutiske område (EFT L 253, s. 34), navnlig direktivets artikel 1, 2 og 5, da den har udsat den endelige gennemførelsesfrist, der ifølge direktivets

artikel 5 var den 1. oktober 1987, til den 1. november 1990, og da den indtil dette tidspunkt har opretholdt studieordninger i farmaci, som var uforenelige med direktivet.

2 Ifølge artikel 1 i direktiv 85/432 skal medlemsstaterne drage omsorg for, at indehavere af eksamensbeviser, som opfylder betingelserne i artikel 2, får adgang til at udøve visse former for virksomhed på det farmaceutiske område, forudsat at den pågældende opfylder et eventuelt krav om supplerende faglig erfaring. Ifølge direktivets artikel 2 skal medlemsstaterne gøre udstedelsen af eksamensbeviser i farmaci betinget af, at der er opfyldt visse minimumskrav med hensyn til uddannelsen, nemlig at den pågældende uddannelse strækker sig over mindst fem år og bl.a. omfatter mindst seks måneders praktikanttjeneste. Ifølge artikel 5 skal medlemsstaterne træffe de nødvendige foranstaltninger for at efterkomme direktivet inden den 1. oktober 1987.

3 Direktivet blev gennemført i italiensk ret ved dekret fra republikkens præsident af 31. oktober 1988 om ændringer af studieordningen for universitetsuddannelserne med henblik på eksaminerne i farmaci, kemi og farmaceutisk teknologi (GURI nr. 109 af 12.5.1989). Det fremgår af dekretets artikel 2, at fristen for de farmaceutiske fakulteter til at ændre deres studieordninger udløb den 1. november 1990. Endvidere fremgår det af direktivets artikel 3, at når fakulteterne har indført de nye ordninger, kan de studenter, som allerede var indskrevet, afslutte deres studier efter den tidligere ordning.

4 Ved skrivelse af 28. november 1991 underrettede Kommissionen Den Italienske Republik om, at den fandt, at artikel 3 i dekretet fra republikkens præsident samt den frist, som var fastsat i dekretets artikel 2, var uforenelige med direktiv 85/432, idet de studerende, som havde påbegyndt deres farmaceutiske uddannelse mellem den 1. oktober 1987 og den 1. november 1990, havde mulighed for at afslutte uddannelsen efter den gamle ordning, som ikke opfyldte direktivets krav. Kommissionen gav Den Italienske Republik en frist på to måneder til at fremsætte sine bemærkninger i overensstemmelse med EØF-traktatens artikel 169.

5 Da skrivelsen ikke blev besvaret, afgav Kommissionen den 23. december 1992 en begrundet udtalelse, hvori den opfordrede Den Italienske Republik til at vedtage de nødvendige foranstaltninger til at efterkomme direktiv 85/432 inden for en frist på to måneder fra meddelelsen af udtalelsen.

6 Ved skrivelse af 27. april 1993 meddelte Den Italienske Republik Kommissionen, at den var af den opfattelse, at forsinkelsen med direktivets gennemførelse var berettiget under hensyn til den italienske universitetsundervisnings struktur, og foreslog, at den sammen med Kommissionen søgte at tilvejebringe en overgangsløsning for de studerende, som havde påbegyndt deres farmaceutiske uddannelse mellem den 1. oktober 1987 og den 1. november 1990.

7 Ved skrivelse af 3. august 1993 bad Kommissionen Den Italienske Republik om at uddybe sit forslag om en overgangsløsning. Da Kommissionen imidlertid ikke modtog noget svar herpå, anlagde den endelig nærværende sag.

8 Til støtte for sin påstand i sagen har Kommissionen gjort gældende, at den omstændighed, at forpligtelsen til at bringe samtlige uddannelsesordninger ved de farmaceutiske fakulteter i Italien i overensstemmelse med direktiv 85/432 blev udsat til den 1. november 1990 ved dekretet af 31. oktober 1988, og at de studerende havde mulighed for indtil dette tidspunkt at påbegynde en uddannelse efter de bestemmelser, der gjaldt før ordningen i henhold til dekretet, har medført, at de studerende, som var indskrevet ved de farmaceutiske fakulteter, stadig kunne gennemføre en universitetsuddannelse i farmaci, som ikke var i overensstemmelse med fællesskabsretten.

9 Denne situation rejser efter Kommissionens opfattelse en række principielle og praktiske problemer. Den omstændighed, at nogle studerende efter den 1. oktober 1987 har fulgt den undervisning, der blev givet efter den tidligere ordning, er til hinder for at anerkende deres eksamensbevis i medfør af Rådets direktiv 85/433/EØF af 16. september 1985 om gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser i farmaci samt om foranstaltninger, der skal lette den faktiske udøvelse af etableringsretten i forbindelse med visse former for virksomhed på det farmaceutiske område (EFT L 253, s. 37). Dette direktivs

artikel 6, som vedrører erhvervede rettigheder, finder ikke anvendelse på disse studerende, da den kun omfatter eksamensbeviser, som er opnået for en uddannelse, der enten er afsluttet inden gennemførelsen af direktiv 85/432, eller som er afsluttet efter, men påbegyndt inden dets gennemførelse, dvs. før den 1. oktober 1987. I øvrigt vil myndighederne i de øvrige medlemsstater ikke længere kunne nære tillid til, at den italienske lovgivning om uddannelse af farmaceuter er ligeværdig med deres egen lovgivning. Dette er i strid med formålet med direktiv 85/433, som er en gensidig anerkendelse af faglige kvalifikationsbeviser i farmaci.

10 Den Italienske Republik har påstået sagen afvist. Den erkender, at den har gennemført direktiv 85/432 for sent, men fastholder, at det var umuligt at give gennemførelsesbestemmelserne tilbagevirkende gyldighed. Den situation, der opstod som følge heraf, beroede alene på forsinkelsen med gennemførelsen og udgør ikke noget selvstændigt traktatbrud. Da sagens genstand alene kan være den forsinkede gennemførelse, må sagen afvises, da den er anlagt længe efter traktatbruddets ophør, dvs. tidspunktet for gennemførelsen.

11 Da Den Italienske Republiks afvisningspåstand har nær sammenhæng med et spørgsmål, der henhører under sagens realitet, nemlig fastlæggelsen af sagens genstand, bør disse spørgsmål undersøges under ét.

12 Den Italienske Republiks argumentation på dette punkt kan ikke godtages.

13 Det fremgår nemlig klart såvel af åbningsskrivelsen som af den begrundede udtalelse og stævningen, at Den Italienske Republik kritiseres for at have givet de studerende, som påbegyndte deres uddannelse mellem den 1. oktober 1987 og

den 1. november 1990, mulighed for at afslutte uddannelsen efter en ordning, som ikke var i overensstemmelse med direktiv 85/432. Dette var ikke nogen uundgåelig konsekvens af den forsinkede gennemførelse, da Den Italienske Republik, uanset at den først gennemførte direktivet den 31. oktober 1988, stadig havde mulighed for at begrænse de skadelige følger af denne forsinkelse.

14 Selv om Den Italienske Republik nemlig ikke længere på tidspunkterne for fremsendelsen af åbningsskrivelsen eller den begrundede udtalelse kunne fastsætte en anden frist for tilpasningen af studieordningerne med tilbagevirkende gyldighed, havde den stadig mulighed for at indføre en supplerende studieordning, der var i overensstemmelse med direktivet, for de studerende, som havde påbegyndt deres studier mellem den 1. oktober 1987 og den 1. november 1990, og dette så meget lettere, som disse studerende sandsynligvis endnu ikke havde afsluttet deres uddannelser på de nævnte tidspunkter.

15 Af det anførte følger, at Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser efter direktiv 85/432, navnlig direktivets artikel 1, 2 og 5, da den har udsat slutdatoen for gennemførelsesfristen, der ifølge direktivets artikel 5 var den 1. oktober 1987, til den 1. november 1990, og da den indtil dette tidspunkt har opretholdt uddannelsesordninger i farmaci, som var uforenelige med direktivet.

Sagens omkostninger

16 Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, såfremt der er nedlagt påstand herom. Da Kommissionen har nedlagt påstand om, at Den Italienske Republik tilpligtes at betale sagens omkostninger, og da sidstnævnte har tabt sagen, dømmes denne til at betale sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

1) **Den Italienske Republik har tilsidesat sine forpligtelser efter Rådets direktiv 85/432/EØF af 16. september 1985 om samordning af love og administrative bestemmelser om visse former for virksomhed på det farmaceutiske område, navnlig direktivets artikel 1, 2 og 5, da den har udsat den endelige gennemførelsesfrist, der ifølge direktivets artikel 5 var den 1. oktober 1987, til den 1. november 1990, og da den indtil dette tidspunkt har opretholdt studieordninger i farmaci, som var uforenelige med direktivet.**

2) **Den Italienske Republik betaler sagens omkostninger.**

Edward Moitinho de Almeida Gulmann

Sevón Wathelet

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 29. februar 1996.

R. Grass
Justitssekretær

D.A.O. Edward
Formand for Femte Afdeling